

**VI. MEMORIU CĂTRE PRIMUL-MINISTRU
DR. P. GROZA, CUPRINZÎND ANALIZA CRITICĂ
A GÎNDIRII ACESTUIA ȘI A REALITĂȚILOR
POLITICE ȘI SOCIALE DIN ROMÂNIA ANILOR
1945—1949, martie 1949.**

PETRE GROZA,

Prim-ministru al României muribunde!

POPORUL ROMÂN TE CHEAMĂ ÎN JUDECATĂ

prin fiul său

ONISIFOR GHIBU

fost: Inspector general al învățămîntului primar din Transilvania (1910—1914), profesor la Institutul seminarial teologic pedagogic « Andreian » din Sibiu (1911—1912), Deputat în Sinodul arhiepiscopesc (1912—1914), Membru în Congregația Comitatului Sibiu (1912—1914), Membru supleant în Comitetul național al românilor din Transilvania (1914), Membru și secretar al Partidului național moldovenesc din Basarabia (1917), Membru în Comitetul național al emigranților români din Transilvania și Bucovina (Odessa—Chișinău—Iasi, 1918), Deputat în Marele Stat Național din Transilvania (1919), Secretar general al Resortului de Culte și Instrucție al Consiliului Dirigent al Transilvaniei (1918—1920), Membru corespondent al Academiei Române (de la 1919), Membru în Comisiunea de organizare a Universității din Cluj (1919), Profesor titular al Universității din Cluj (1919—1945), Membru în Comitetul național român al Alianței universale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică (de la 1924), Membru în Comitetul central și președinte al Secției școlare a Asociației «ASTRA» pentru literatura română și cultura poporului român (de la 1924), Decan al Facultății de filosofie și litere a Universității din Cluj (1928—1929), Comisar general al „ASTREI” în Basarabia (1926—1927), Senator al județului Oradea (1926—1927), Membru în Comitetul central al Ligii antirevizioniste române (de la 1934), Membru și vicepreședinte al Comitetului național pentru apărarea Transilvaniei (1940), Membru de onoare al mai multor societăți științifice și culturale, Comandor și Mare Ofițer al mai multor Ordine românești, Director, redactor membru în comitetul de redacție al mai multor ziare și reviste etc. etc.

**CUVÎNT INTRODUCȚIV CĂTRE PRIMUL-MINISTRU AL
ROMÂNIEI MURIBUNDE, DR. PETRU GROZA**

FRATE PETRE,¹

Îți adresez aceste rinduri, scrise cu singele sufletului meu, de pe patul de suferință al unui spital din Sibiu, unde, pentru a treia oară în cei din urmă

trei ani, încerc să-mi mai repar cât de cât organismul ruinat de pe urma celor șapte luni și jumătate, petrecute la 1945, în lagărul de deținuți politici din Caracal și de pe urma vieții extrem de grele și de agitate, la care am fost osîndit în anii din urmă, nu numai eu și copiii mei, ci și întreg neamul, al cărui fiu sunt.

În cele 12 săptămîni de suferință, de cînd am intrat în spital, am avut din belșug putința să reflectez deopotrivă și asupra sensului vieții și al morții, și asupra propriei mele vieți, și asupra vremii de astăzi, pe care o trăiesc alături de contemporanii mei chinuți, și asupra destinului istoric al neamului meu, astăzi mai încercat decît în tot trecutul său bimilenar.

Desigur, dacă aș asculta sfaturile doctorilor, ar trebui să mă abțin de la orice efort spiritual mai accentuat, de la orice emoție și de la orice grijă în legătură cu neajunsurile vieții cotidiene.

Dar, ajuns la vîrsta de 66 de ani, cu o sănătate hîrbuită și cu mii de griji apăsătoare pe cap în fiecare clipă, nu pot să nu mă întreb: adică, în vederea cărui scop sau cărui ideal să-mi mai cruț viața și să-mi mai restabilesc sănătatea? Pentru ce să-mi mai prelungesc cu un an, cu doi sau cu zece, existența mizerabilă la care am fost condamnat de soartă în ultima vreme? Pentru ce să doresc a mai continua o viață fără nici o perspectivă, fără nici o utilitate și fără nici o bucurie, într-o atmosferă ucigătoare ca aceea de astăzi?

Să mai trăiesc, doar, pentru ca să adorm, istovit, în fiecare seară sub povara tulburătoare a groazei, că peste noapte voi fi din nou arestat?

Să mă scol în fiecare dimineață cu teama că peste zi voi primi vestea că unul sau altul din copiii sau din nepoții mei a fost reținut și trimis cine știe unde, fără urmă, fără judecată și fără speranță de revenire? Că voi fi evacuat din locuință sau că voi fi lipsit și de ridicolul avans de pensie, din care nu pot nici trăi, nici muri?

Să nu pot vorbi o vorbă deschisă cu nimeni, să mă păzesc de fiecare om pe care-l întîlnesc, să fiu pîndit pas cu pas de cei ce-mi urmăresc fiecare mișcare?

Să nu-mi pot exprima o opinie în chestiunile publice, nici cu graiul viu, nici în scris, să nu pot scrie și publica un articol sau o carte, în care să-mi dau pe față gîndurile și proiectele ce mă frămîntă, să nu pot ține o conferință sau o cuvîntare?

Să nu cutez să mă duc în satul meu natal, pentru a-mi vedea pe unicul meu frate ce mi-a mai rămas în viață și pentru a mă închina la mormîntul părinților mei?

Să nu pot citi o carte sau un document, în bibliotecile publice, de teama de a nu fi mereu spionat?

Să nu pot face un pas, cînd ies din casă, fără să nu întîlnesc mulțimea de fețe omenеști, care exprimă disperarea supremă de pe urma durerii de a ști pe cele mai scumpe ființe ale lor aruncate în temniță, fără să dau de grupuri întregi de oameni capabili de muncă, scoși în mod arbitrar din locurile lor și condamnați aproape să moară de foame?

Fără să nu aud plîngerile deznădăjduite ale țăranilor și muncitorilor, cari nu mai pot trăi după munca lor, din cauza scumpetei excesive a vieții, în raport cu cîștigul sau cu salariul lor, din cauza neputinței de aprovizionare cu cele necesare, din cauza impozitelor îngrozitoare, a cotelor, a cartelelor și a contribuțiilor « benevole » cu cari sunt molestați zilnic, precum și a persecuțiilor de tot felul la care sunt supuși?

Fără să nu trebuiască să înregistrez amărăciunea funcționarilor, extenuați de munca excesivă, peste puterile lor, de robia sufletească la care au fost condamnați prin îndoctrinări împotriva conștiinței lor de oameni, de cetățeni și de români, prin sindicate, prin ședințe și prin tot felul de manifestații?

Fără să nu mă cutremur, văzînd campania de otrăvire sistematică a copiilor de școală cu o hrană sufletească mai mult decît revoltătoare, cu îndrumarea lor spre cea mai sălbatică ură și spre trădarea neamului și patriei lor?

Să trebuiască să constat, în toate domeniile vieții, completa lipsă de orice sentiment de libertate și dreptate, de sinceritate, de omenie, de frăție și de iubire, cărora le-au luat locul constrîngerea, forța, ura, pușcăria, deportarea și teroarea cea mai violentă din cîte a înregistrat vreodată istoria neamului nostru?

Să văd, pretutindenea, cum cea mai aleasă făptură a lui Dumnezeu — omul — se abrutizează, se mecanizează, se animalizează, se îndobitoceste, se prostituează, grație sistemului terorist, care crește în mod înspăimîntător, de la o zi la alta?

Să trebuiască să înregistrez zilnic, din presă, din comunicatele de la radio și din intuiția proprie, succesiva și sistematica destrămare a tot ceea ce a fost în stare să înjghebeze, în curs de sute de ani, poporul meu, și tot ce constituie mîndria noastră și justificarea noastră în fața tribunalului istoriei?

Să văd pe român ajuns slugă nemernică în țara lui, despoiat, pe zi ce merge, de vlagă lui și de fizionomia lui etnică și morală?

Să simt cum limba noastră își pierde frumusețea, importanța și drepturile sale, luîndu-i locul o altă limbă, străină?

Să asist, neputincios, la procesul de distrugere a însăși istoriei neamului, la anihilarea conștiinței lui naționale și a misiunii lui istorice?

Să constat cum amortește cu desăvîrșire glasul profeților lui cari l-au trezit odinioară la viață și l-au ridicat pe culmi de istorie universală?

Să privesc, impasibil, moartea și îngroparea națiunii mele, săvîrșite de mîinile înșiși conducătorilor ei?

★

Aceasta este viața în vederea căreia ar trebui să mă cruț, să nu mă obosesc, să-mi refac puterile fizice și spirituale și să continui a o trăi?

Merită, oare, o asemenea viață, să mai fie trăită? Și mai poate fi numită o asemenea existență, viață?

Nu, desigur, o asemenea viață nu-și merită nici numele și nici onoarea de a fi trăită.

Decît așa ceva, este de o mie de ori preferabilă moartea, oricît de crudă ar fi ea.

★

În cît mă privește, mărturisesc că nu mai am nici o dorință de a-mi prelungi zilele și că m-am împăcat definitiv cu gîndul evadării cît mai apropiate din această existență, pentru care denumirea de « vale a plîngerii » ar fi, doar, un eufemism și care nu poate fi numită altfel decît veritabil « infern », mai fioros decît cel biblic sau decît cel al lui Dante, din Divina sa Comedie.

★

Totuși, nu vreau să dispar din acest Infern, din această Diabolică Comedie, ca un inconștient, ca un laș, ca un nemernic.

Am trăit o viață întregă animat de idealuri nobile și de idei mari, în serviciul cărora m-am înrolat cu hotărîre și cu entuziasm, am crezut, cu fanatism, în dreptate, în adevăr, în libertate, în cultură, în iubire, în omenie, în frăție, am luptat decenii de-a rîndul pe diferite fronturi grele și mărețe ale neamului meu și ale umanității, am urcat culmi spirituale din cele mai înalte, am fost așezat în posturi de mari răspunderi, am dus uneori, după mine, poporul spre tînte sublime, spre realizări însemnate, am văzut împlinindu-se sub ochii mei

minuni, de care nu s-a învrednicit nici o generație dinaintea noastră. Am crezut în puterea și în destinul neamului meu și am crezut în Dumnezeu și în dreptatea immanentă. Am simțit adeseori în mine puterea Lui nemărginită și porunca Lui de a mă devota, ca un instrument și ca un trimis al Său, unor scopuri superioare ale vieții.

Cum aş putea, după toate acestea, să mă resemnez în fața realității tragice de astăzi, uitînd tot ce am visat, tot ce am dorit, tot ce am încercat, tot ce am realizat? Cum aş putea să mă acomodez la situația vrednică de plîns, în care a fost împins neamul meu, de către înșiși fiii săi? Cum aş putea să plec din această viață, fără a da expresiune, din străfundul ființei mele de om și de român, durerii nemărginite și revoltei nepotolite ce mă stăpînește?

*

Nu, înainte de a părăsi această lume, vreau să mai vorbesc o dată, fără zgardă și fără teamă. Vreau să vorbesc în deplină libertate, în acea libertate cu care am fost obișnuit tot timpul vieții mele și pe care am socotit-o întotdeauna și o socotesc și astăzi ca pe cel mai prețios dar ce mi-a fost încredințat de către Creator.

Privesc acest impuls chiar ca o datorie, ca o poruncă venită de Sus asupra mea, mă simt ca un trimis al Cerului, ca un prooroc însărcinat să vorbesc în numele lui Dumnezeu, în numele neamului și în numele întregii omeniri.

Trebuie să dau glas, în cuvinte de foc, adevărului, fără nici o menajare, nici a altora, nici a mea, indiferent dacă cel căruia mă adresez îmi va înțelege sau nu cuvîntul sau dacă nu va trebui să-mi plătesc îndrăzneala cu temniță, cu chinuri, cu schingiurări sau chiar cu moartea.

Din această clipă, eu nu mai sunt al meu, sunt al lui Dumnezeu, al poporului meu osîndit la moarte și al umanității profund ultragiata, și voi vorbi ca atare.

*

Apropiindu-mă cu pași grabnici de pragul eternității și hotărît să nu-mi mai «cruț» existența ticăloasă, într-o lume ca aceea creată de actualii conducători ai țării mele, țin să fac mărturisirea că în aceste clipe nu sunt cîtuși de puțin preocupat de soarta persoanei mele și a mîntuirii sufletului meu. Las aprecierea neînsemnatei mele persoane, a greșelilor și a păcatelor ei ca să mă concentrez în grija Dreptului și Marelui Judecător. Mă gîndesc exclusiv la neamul meu, ajuns în cea mai mare criză din cîte a cunoscut în întreaga sa istorie, de la Decebal și Traian încoace.

Într-adevăr, niciodată de atunci pînă astăzi nu s-a pus pentru el, în forme atît de tragice ca acum, întrebarea de a fi sau de a nu mai fi.

Niciodată neamul românesc n-a fost pus, în mod mai implacabil ca acum, în fața amenințării de a fi șters de pe fața pămîntului, prin asfixiere, asasinare sau sinucidere.

În fața acestei catastrofe, nici unui patriot român, în care a mai rămas vreo urmă oricît de mică de dragoste, de respect și de durere pentru destinul neamului său, nu-i este îngăduit să se retragă în carapacea egoismului său strîmt, fără a-și pune întrebarea întrebărilor:

Neam românesc al strămoșilor mei și al meu, încotro mergi? Vrei să mai trăiești și să mai reprezînți ceva în această lume sau te-ai împăcat cu perspectiva sinistrală de a te lăsa scos din viață, prin viclenie, prin violență ori prin sinucidere?

Cel dintii care trebuie să-și pună această teribilă întrebare ești tu, primul-ministru al țării, care ai luat asupra ta cea mai înfricoșătoare răspundere istorică, din câte și-a luat vreodată vreun român. Ție nu-ți e îngăduit să te ascunzi nici în fața conștiinței tale proprii, nici în fața contemporanilor tăi, îndreptățiți să-ți ceară cea mai amănunțită socoteală despre felul în care ai dispus și dispui de viața lor și a urmașilor lor, nici din fața tribunalului necruțător al istoriei. Rezerva cu care ai declarat în cartea ta *Reconstrucția României* din anul 1946 că: « Noi suntem oameni mici și trecători, noi nu facem istorie, noi nu suntem dictatori, cari cred că sunt deasupra vremurilor » (p. 101 și 132), această rezervă a fost complet depășită de vremea ce s-a scurs de la rostirea ei și pînă azi.

Dimpotrivă! Tu ai făcut și faci istorie, cum nu a mai făcut altul înaintea ta și patronezi și exerceți, cu sau fără știrea și voia ta, cea mai strașnică și cea mai lungă dictatură din câte cunoaște istoria noastră națională.

De aceea, pînă ce te vei judeca tu însuși și te vei spovedi în fața lumii, pînă ce se va mai găsi vreun contemporan obiectiv care să te judece și pînă ce te va judeca istoria, mă socotesc în drept să te chem eu înaintea judecății, în numele contemporanilor mei, în numele neamului întreg și chiar în numele umanității.

★

Sunt în drept să te judec chiar și în simpla mea calitate de cetățean al țării. Dar mă simt și mai în drept ca un om care, timp de patru decenii, a luat parte activă la viața publică a neamului și a țării, în diferite sectoare importante ale ei, în diferite calități oficiale și neoficiale, ce ies din comun, și în momente hotărîtoare pentru destinul neamului.

Oricît m-ar acuza cunoscătorii superficiali ai vieții mele, ca « reacționar », ca « șovinist » etc, eu am convingerea profundă că am fost totdeauna un democrat adevărat. Atitudinea mea democratică a fost în permanență atît de pronunțată încît unii nu s-au dat îndărăt de a mă califica, încă înainte de aceasta cu 30 de ani, drept « adevărat bolșevic » (a se vedea: N. Iorga, *Memorii*, vol. I, p. 326) și de a mă denunța ca adept periculos al lui V. I. Lenin (ziarul « Viitorul » din București, 23.IX.1923)², calificare pe care nu prea mulți democrați de astăzi o au la activul sau la pasivul lor.

Naționalist, ca ideologie fundamentală, întrucît am plecat întotdeauna de la convingerea că cea mai firească și cea mai hotărîtoare formă de colectivitate omenească pentru un individ este, după familia sa, neamul său, națiunea sa, care-și formează după chipul și asemănarea sa și organizația sa statală națională, am înțeles și am practicat totdeauna naționalismul prin prisma socială și umanitară, nu șovinistă și exclusivistă.

Ca concepție despre lume și viață am fost și am rămas spiritualist de nuanță religioasă creștină, fără colorit confesional pronunțat și de atitudine mai mult etică, critică și militantă, decît metafizică, dogmatică, mistică sau statică.

★

Pentru ilustrarea ideologiei și a atitudinii mele față de viața reală a epocii în care am trăit și am activat, redau următorul fragment din articolul intitulat: *Ceas de spovedanie*, publicat în numărul festiv al gazetei « Tribuna » din Brașov, la 1 decembrie 1943, cu prilejul celei de-a 25-a aniversări a unirii Ardealului cu România:

« Astăzi, după 25 de ani, în loc să putem privi în urma noastră înregistrând sporirea patrimoniului dobândit atunci, ne găsim în spasmul durerilor și al îndoielilor celor mai grozave. De la Răsărit și de la Apus, de la dușmanii de totdeauna, ca și de la prietenii din zile grele, ne vin numai îngrijorări din ce în ce mai mari.

Numai șarlatanii naționali pot face astăzi pe optimiștii siguri de ziua de mâine. Oamenii onești sunt datori să fie îngrijorați și serioși în fața viitorului pe care nu l-am știut pregăti cum ar fi trebuit și-n așteptarea căruia ne-am comportat cu ușurință mai mult decât condamnabilă.

Aniversarea zilei de 1 decembrie 1918 nu ne poate aduce astfel bucuria, ci mustrarea. Mustrare pentru păcatele din trecut și pentru păcatele de astăzi.

Fără recunoașterea greșelilor și fără pocăință nu există îndreptare.

Ceasul de astăzi, prin urmare, trebuie să fie un ceas de spovedanie și de pocăință, ca să putem fi iertați pentru păcatele din trecut și pentru ca să ne putem îndrepta în viitorul ce ne așteaptă.

Căci, am greșit, am greșit cu toții, amar. Față de vecini, față de prieteni, față de Dumnezeu. Am lăcomit la situații, la onoruri, la putere, la bogății. Cu orice preț. Am călcat în picioare omeni, dreptatea, adevărul. Am împilat pe cel sărac și l-am exploatat. Ne-am îmbubat în lux și în mîncări și băuturi scumpe, în petreceri și în fărâdelegi, lăsînd pe cei mulți mai departe în suferință. Ne-am bătut joc de lucrurile sfinte. Am făcut din biserică lăcaș prihanei, am făcut din școală pepinieră de semidocție și ipocrizie, am făcut din justiție o jucărie în mîna potentaiților, am făcut din patrie o minge în mîna politicienilor fără suflet. Cine a știut vorbi mai gălăgios a ajuns mai sus pe scara valorilor, cine s-a știut învîrți mai abil a reușit să urce în vîrful piramidei, cine a știut exploata mai bine situațiile oficiale pentru el a ajuns mai puternic și mai temut. Palavrăgii care știu peria mai cu iscusință au fost și mai sunt și astăzi în fruntea bucatelor.

Ne-am îndepărtat de popor, ne-am împrietenit cu străinii și chiar cu dușmanii țării, am lăcomit la laudele lor și la răsplata lor.

De aceea, n-am putut ține ceea ce ne-a dat Dumnezeu.

Dacă am fi fost tari în credință și în fapte nimic nu ne-ar fi putut clinti din loc.

Ziua de mâine nu ne-o vor asigura cei ce vor dicta pacea de la sfîrșitul acestui război cumplit, ci ne-o vor asigura virtuțile sau viciile noastre.

Dacă vom fi un popor sănătos în toată puterea cuvîntului, n-avem să ne temem de nimic, nici chiar de robia străină. Căci, chiar supuși dacă am fi altora, am fi mai tari decît ei prin suflet și i-am birui în curînd.

Dar, fără suflet, oricît de largi hotare am avea, nu le vom putea ține, după cum nu le-am putut ține în trecutul apropiat.

De aceea, porunca ceasului de față trebuie să fie: înnoiește-te, înnoiește-te, Ierusalime! »

Am reprodus acest fragment mai ales pentru a ilustra concepția mea naționalistă de o respirație etică atît de cuprinzătoare, încît consideră mai concludente pentru destinul neamului virtuțile și păcatele acestuia, decît înseși primejdiile ce i-ar putea veni de la străini, fie chiar în forma de robie.

★

În schimb, tu n-ai dreptul și nu poți să mă împiedici în nici un fel de a-ți critica activitatea publică. Poți cel mult să te răzbuni prin arestarea sau prin uciderea mea, ceea ce însă nu mă impresionează cîtuși de puțin și ceea ce ar dovedi că dreptatea este de partea mea, nu de partea ta.

De altfel, tu te-ai declarat aderent al criticii cinștite:

« Am făcut apel — zici tu, la p. 354 a cărții tale *Reconstrucția României* — la toți, să fim cuminți, să ne combatem politicește, să ne opunem, să facem opoziție, dar în mod cuminte, criticând actele guvernului, fiindcă toate lucrurile omenești sunt neisprăvite, nu sunt perfecte. Primim bucuross orîșice critică; mai mult decît atît, primim bucuross indicații și sfaturi cum să facem mai bine, fiindcă o opoziție este în folosul tuturor. Dar să nu apelăm la toate patimile medievale, să nu scormonim instinctele barbare din om, așîfînd la ură și discordie, fiindcă cel ce face așa se joacă cu focul ».

Te pot asigura că și critica ce va urma e făcută în perfectă cunoștință de cauză, cu o desăvîrșită obiectivitate, cu cea mai deplină bună-credință și în tonul cel mai civilizât cu putință.

Aș fi nespun de fericit, dacã în rãspunsul pe care te vei simți dator sã-l dai cîndva și cumva te vei menține și tu la un asemenea nivel.

CHEMAREA ÎN FAȚA POPORULUI ȘI A ISTORIEI A PRIMULUI-MINISTRU DR. PETRU GROZA

Întemeiat pe considerațiunile expuse în paginile preliminare, te chem prin aceasta la judecată înaintea tribunalului poporului și al istoriei, ca pe cel ce răspunzi cel dintîi pentru starea de astăzi a poporului și a statului român și pentru viitorul acestora.

Voi cerceta mai întîi, etapă de etapă, evoluția ideologiei tale politice-sociale, așa cum reiese din mărturisirile tale proprii, din aprecierile oamenilor cu care ai lucrat mai deaproape și din faptele tale, și, apoi, voi analiza activitatea ta publică în calitate de factor politic determinant în anii de transformare radicală cãtastrofală a României (1944—1949).

PARTEA I

1. Cum ai ajuns tu conducătorul democrației din România?

Tu ești, după propria ta mărturisire, un om relativ nou în mișcarea democratică a țării. Ai declarat tu însuși, la p. 17 a cărții tale *Reconstrucția României*, că numai « întîmplarea » te-a adus să fii alături de « plugărima română ». « Eu n-am visat niciodată să mă găsesc pe această linie » — spui tu. « Eu am fost reprezentant al burgheziei. Am deținut funcții înalte în viața capitalistă ». Pe timpul dominațiunii maghiare dinaintea de primul război mondial, tu erai « tipul reprezentativ » al generației de exploatați, avînd tripla calitate: de moșier, de bancher cu dobînzî ridicate și de avocat cu tarif urcat (p. 252). « Exploatam din plin acest popor român, fără mustrare de conștiință » (p. 252). *

Și în România Mare ai continuat, pînă la 1933, să fii același burghez capitalist.

* Afirmățiunea ta o pot confirma și eu, ca un contemporan al tău, printr-un fapt concret în legătură cu situația din jud. Hunedoara. În lupta pentru salvarea școlilor confesionale de sub amenințările funeste ale legii Apponyi, luptă în cursul căreia eu am dat o atențiune specială problemei școlare din acel județ, publicînd o serie de articole în presa timpului și chiar o broșură anume, în care am cerut îndepărtarea de la conducerea învățămîntului a inspectorilor școlari maghiari C. Denes și A. Benkő, cari, după intervenția mea, au și fost îndepărtați de acolo de către Ministerul din Budapesta, tu n-ai avut nici un rol. Mai tîrziu, la 1945, în calitate de prim-ministru, ai prezentat luptele școlare de la 1907—1914 într-un mod cu totul deformat (p. 247 și 230).

Convertirea ta la democrație n-a venit pe urma vreunei crize sufletești interne, ca bunăoară, în cazul contelui Leon Tolstoi, ci prin simplul hazard, datorită unei mișcări populare locale din județul tău Hunedoara, cunoscută sub numele de Frontul plugarilor, la care te-ai atașat și pe care, apoi, ai ajuns s-o prezidezi și s-o canalizezi într-o direcție relativ destul de sănătoasă.

2. Cei șapte ani de retragere în pustie

În cartea ta vorbești de « 7 ani » pe cari, ca urmare a acestui fapt, i-ai petrecut « în pustiu » (ai vrut să zici, probabil « în pustie ») fără să fi ieșit din birlog. Dar, în acei ani lungi — declari tu — lumea nu știa că eu studiez pentru a găsi o nouă orientare, care să corespundă intereselor reale ale poporului român.

3. Ideologia ta politică-socială de la 1933—1936

Cu privire la studiile tale din acea vreme n-ai dat niciodată relațiuni mai amănunțite. N-ai publicat nici atunci, nici mai târziu vreo carte de doctrină sau, cel puțin, vreo expunere sistematică și documentată a procesului tău de evoluție de la cel mai autentic burghez la democratul cel mai extremist care ești astăzi.

Cu privire la acest capitol important al vieții tale, din 1933—1940, cercetătorul este nevoit să se mulțumească cu ceea ce găsește împrăștiat, în mod sporadic, în volumul apărut în luna octombrie a anului 1945, sub titlul *Răscoala pământului* (București, 502 p.), datorit colaboratorului tău intim Gh. Micle și cu o prefață semnată de tine.

Deși trebuie să fac serioase rezerve asupra obiectivității autorului, mă voi răzima pe materialul cuprins în acest zdravăn volum, spre a reține mai întâi caracterul mișcării cunoscute sub numele de « Frontul plugarilor », așa cum i l-au imprimat întemeietorii ei, țărani din jud. Hunedoara.

4. Cum s-a născut și ce-a fost Frontul plugarilor?

Mișcarea țărănimii hunedorene a pornit în iarna anului 1932/33, în legătură cu situația economică grea provocată de « conversiune ». Ea a fost, la început, o izbucnire spontană masivă, care se îndrepta împotriva politicianilor, împotriva celor « 14 partide » din țară, împotriva corupției care caracteriza viața noastră de stat din acea epocă și împotriva « domniei de 14 ani a falsei democrații ». (p. 140) Ea nu se îndrepta nicidecum în contra « domnilor » intelectuali sau a burgheziei ca atare, ci contra « acelor politicieni cari au dus plugărima la pragul sclaviei economice ». (141 și 160) « Suntem sătui de sclavia economică și vrem o lume nouă, o viață nouă, viață de om a plugărimii », spuneau țărani. (152 și 170) « Vrem răsturnarea regimului de exploatare » (184) și « dreptate socială pentru cei ce muncesc ». (181) « Am sunat deșteptarea; nu vrem să fim sclavi iarăși în vechiul nost pământ ». (136) « Strămoșii noștri au fost iobagii pământului, iar noi suntem robii industriei și comerțului ». (256) Unul din țărani mai dinamici, Romulus Zaroni, zicea într-un articol publicat în organul Frontului plugarilor, intitulat atît de semnificativ « HORIA »:

« Trebuie să facem rînduială la sate. Iar satele odată rînduite, așa cum erau altădată, să le legăm pe toate laolaltă . . . să ne trimitem oamenii noștri, în numele nostru, în Parlamentul țării, în Comitetul județean sau la Camera agricolă . . . să ne înfrățim cu toți intelectualii cari ne iubesc ori ne ajută, ca toate acestea să le putem înfrățui . . . Nu vrem moartea nimănu, dar o echilibrare vrem! Funcționarul să-și aibă asigurat postul său, dar și el să fie pregătit pentru el. Administrația să fie administrație și plugarul plugar, nu sclav. Să avem toată încrederea în noi, căci alături de noi sunt și unii intelectuali, cari ne vor mai fericiți ». (53)

5. Pe urmele lui Horia, Cloșca, Crișan și Avram Iancu

Mișcarea nu era o mișcare unilaterală, separatistă, anarhică, cum au caracterizat-o unii, ci o mișcare țărănească în cadrul neamului și spre binele întregului neam, constituită în partea cea mai mare din plugari.

Inițiatorii ei nu erau cîtuși de puțin sub vraja sau sub influența vreunei teorii sociale importate de pe cine știe ce meleaguri străine. Dimpotrivă, ei se socoteau continuatori firești ai înaintașilor lor de pe aceleași plaiuri: Horia, Cloșca, Crișan și Avram Iancu, chiar « descendenți direcți » ai acestora. (264) Drept aceea, ei și botează organul lor de publicitate cu numele programatic al strămoșului Horia, convinși că « în fiecare sat există un Horia, numai trebuie să-l descoperim ». (460)

Este de-a dreptul emoționant să auzi la fiecare ocazie, din gura țăranilor mărturisirea mîndră și conștientă a acestei filiațiuni, care dă întregii mișcări, pe lângă o vigoare impunătoare, și o mare demnitate și frumusețe. « Prima sămînță a noastră a răsărit acum 151 de ani: Horia, Cloșca și Crișan; a doua sămînță a răsărit acum 87 de ani: Avram Iancu, cînd lumea era tot ca astăzi . . . necăjită », mărturisește un țăran. (206) Iar altul merge cu un pas mai departe: « am coborît și eu din plasa Bradului cu nepoții lui Iancu, ai lui Horia, Cloșca și Crișan . . . Avram Iancu strigă din mormînt: Ce-ați făcut cu țara mea? Horia și Cloșca din Alba Iulia: Ce-ați făcut cu poporul meu? » (177) Și, în sfîrșit, un al treilea: « Am venit aici în sunetele chemării lui A. Mureșanu: « Deșteaptă-te, Române ! ». (79 și 93)

Oricît de mult ar fi accentuat mișcarea interesele plugărimii, ea nu uita nici o clipă poporul românesc, neamul românesc, țara românească; astfel, țăranii din comuna Băcia, satul tău natal, declarau că vor rămîne în organizație atîta vreme cît va lupta pentru binele plugarilor, pentru țară (44). Iar un alt țăran îndemna: « Să adunăm mierea și s-o punem în fagurele țării ». (77)

Însuși programul său de luptă democratică, mișcarea l-a semnat « sub istoricul gorun al lui Horia, lângă mormîntul lui Iancu . . . ». « Suntem aici la mormîntul marelui străbun Avram Iancu. Știm din istorie ce trecut dureros și trist a avut acel străbun; știm ce-au visat Horia, Cloșca și Crișan; știm că ei cu viața lor au plătit ruperea lanțului de iobăgie, pe care-l suportau strămoșii noștri ». (208, 209) « Să fim azi ca strămoșii noștri; să fim frați ». (56) « Să mergem să apărăm țara și dreptatea ». (56) « Pentru binele tuturor ». (60)

6. Urmașii lui Horia și Iancu către Regele Țării

Ca și marii lor înaintași, s-au adresat și țăranii hunedoreni de la 1934 către capii țării — regele de pe atunci Carol II. Rețin din memoriul către acesta următoarele rînduri:

« Vocea poporului e vocea lui Dumnezeu. Istoria ne învață îndeosebi pe aceste meleaguri ale lui Decebal, ale Corvinilor Humazi, iar noi știm din pășaniile noastre, ale părinților și strămoșilor noștri Horia, Cloșca și Crișan și Avram Iancu că această voce este adeseori înăbușită de viclenia celor pușini, cari exploatează munca celor mulți . . .

Ni se răpește libertatea de om și cetățean, fiind arestați și menținuți după plac în arest, fără procedură judiciară, bătuți, ridicați de pe ogoarele noastre și duși, cu baionete, la muncă silnică ». (299, 302)

7. Programul Frontului plugarilor

Deși « plugărească » și răsărită în ținutul Hunedoarei, mișcarea a năzuit să se întindă peste toată țara, urmărind, pe de o parte, « înjgheizarea marelui front al tuturor plugarilor din toate colțurile acestei țări » (145), pe de alta, solidarizarea cu toate celelalte pături sociale ale poporului român. La întrebarea

firească: Fi-vom singuri în luptă? țăranii răspund: « Deloc ! Muncitorii din orașe, micii comercianți, industriașii meseriași și intelectualii muncitori au aceeași dușmani ca și noi ». (167) Mișcarea este, așadar, o mișcare de solidarizare a tuturor forțelor naționale, pe temeiul unei mai drepte orînduiri sociale generale a neamului românesc.

Iată punctele principale din programul Frontului: conversiunea, ștampilarea banilor, desăvîrșirea împrumutării în temeiul revizuirii exproprierii asupra moșiilor mai mari de 200 jugăre (100 ha), reglementarea producției, ieftinirea produselor monopolului statului, libertatea de cuvînt, organizare, manifestări, presă, deci libertate politică și desființarea legilor și măsurilor care împiedică această libertate.

8. Atașarea ta la Frontul și la ideologia plugarilor

Acestei mișcări te-ai atașat la un moment dat, încă înainte de ce programul ei ar fi fost fixat în amănunte, și tu.

Să vedem cum se profilează personalitatea ta de democrat nou, din filele cărții lui Gheorghe Micle: *Răscoala pămîntului*.

Cu toate studiile tale teoretice, pe care le vei fi făcut în cei « 7 ani », tu ai acceptat întocmai punctul de plecare al mișcării, așa cum l-au stabilit inițiatorii plugari. Și tu ai pornit tot de la strămoși ducînd filiațiunea aceasta, cu un mare sentiment de mîndrie, pînă îndărăt la Decebal. (90) « De peste 2000 de ani — spuneai tu — răbojul mișcărilor populare înregistrează pe antecesorii noștri. Poate e ceva și în singele poporului Hunedoarei, poate a moștenit firea de a judeca lucrurile mai spontan, cu sînge mai agitat decît cei din Chevereșul Mare sau din Maramureș ». (103) « Meleagurile lui Decebal, Horia, Cloșca și Crișan și Avram Iancu, meleaguri încărcate de fatalitatea istorică a inițiativelor de totdeauna a poporului de țărani, sclavi ai gliei ». (90) Înregistrînd manifestarea masivă a poporului, erai convins că « sufletul Iancului pătrunsese în piepturile Hunedorenilor » (56, 59) și avertizai lumea: « E bine să se știe că nepoții lui Horia și Avram Iancu sunt neadormiți ». (259)

În mod firesc, nici tu nu socoteai mișcarea ca o simplă manifestare plugărească, ci ca o expresiune a întregului popor român, animat de dorința unei vieți bazate pe mai multă dreptate. « Ne-am trezit — zici tu — la datorie față de plugărima și țară, dîndu-ne seama că pînă acum noi, poporul și plugarii, n-am fost la datorie ». (102) « Statul, cine este? Plugarii, în imensă majoritate, noi ceștilați, mai puțin ». (335)

Concepția ta era, în fond, o concepție națională realistă: tu constatai că politicienii exploatare s-au îndepărtat și s-au înstrăinat de națiune și că ei trebuie aduși la brazdă, în interesul națiunii însăși. Poporul « se vede împins spre pragul unei sclavii economice, lăsat pradă marelui capital internațional, acaparator al bogățiilor țării, exploatare nemilos prin uzura bancară etc. a acestui popor ». (131) « Acum poporul își face drum nou, declarînd lupta deschisă împotriva băncilor ».

9. Nu erai adversar al capitalului, ca atare, ci al capitalului internațional

Trebuie precizat că tu nu erai în contra capitalului, ca atare, ci în contra capitalului străin. Nici nu puteai fi în principiu adversarul capitalului, căci noi românii aproape că nici nu aveam așa ceva; la noi aproape întreg capitalul era străin. Cu prilejul studierii amănunțite a programului Frontului plugarilor, făcut mai întîi fără tine, tu ziceai, în această ordine de idei: acest program, născut din pornirea contra politicienilor și partidelor, atacă în mare parte numai lip-

suri de zi, fenomene deci de suprafață, nu temelia . . . Noi trebuie să țintim la schimbarea sistemului . . . Capitalul . . . a ajuns un uriaș, care, cu un picior în Europa, cu altul în America, a înstăpînit o lume întregă, înfățișînd o lăcomă dictatură a lui asupra întregii omeniri . . . Prin oferta brutală a capitalului internațional, rezultînd din concurență, afacerile au luat proporții mari, provocînd pe lîngă sărăcia materială a mulțimii și sărăcia sufletească. Căci capitalul, nemulțumit cu plusvaloarea muncii, realizîndu-și extraprofitul, se pune în fața maselor, coborînd țara la rostul de colonie exploataată, coborînd astfel și ideea națională prin divizarea națiunii în exploataatori și exploațați, iar complicitatea celor din straturile de sus la exploatarea capitalului străin, prin participarea la acest extraprofit față de conaționali lor, compromit definitiv ideea ». (84) « Unde este naționalismul? » Politicienii s-au îndepărtat de națiune, au ajuns exploatații ei.

10. Democrație românească, nu internațională

Tu nu preconizai teorii sociale împrumutate de la străini, tu concepeai o « democrație românească » (196, 260), în care toate păturile sociale să lupte umăr la umăr pentru libertatea socială pentru cei mulți, libertate pentru cei care muncesc cu brațul sau cu mintea (243), declarînd categoric că « noi nu negăm orașul, înțelegînd prin aceasta masele largi producătoare, în frunte cu muncitorimea industrială și cu muncitorii intelectuali ». (194)

« Noi, țărănimea română, alături de muncitorime și de intelectualii cinstiți, rămănem credincioși democrației sociale care apără patrimoniul libertăților, pacea și instituțiile progresiste ale omenirii ». (195) « Plugărima trebuie să adopte o nouă tactică și o nouă strategie, întinzînd mîna și fraternizînd cu muncitorimea de la orașe, formînd astfel marele și unicul front al muncii, manuale și intelectuale ». (160)

Pe aceste temelii, tu urmăreai concentrarea tuturor forțelor democratice ale țării într-un front unic democratic, într-un **FRONT POPULAR**.

11. Front unic democratic, sub semnul treimei: Horia—Iancu—Bărnăuțiu.

Și mai plastic, decît tine, a tălmăcit sensul mișcării acesteia a Frontului plugarilor, condus de tine, sociologul P. Pandrea, care scria :

« Chestia națională, împletită cu chestia socială este de un tulburător dinamism . . . Horia, A. Iancu și S. Bărnăuțiu sunt cele trei figuri centrale ale Ardealului progresist, cari străjuiesc icoane sacre — elamul politic al provinciei de peste munți ». (210)

« Intelectualii rămîn pleiada oricărui mișcări politice-sociale și sarea pămîntului ». (211) « Sub gorunul lui Horia s-a continuat cea mai curată tradiție ardelenască și românească de eliberare a maselor și de luptă politică pentru realizarea idealurilor democratice și de libertate, idealuri pentru care au căzut odîmoară Horia, Bărnăuțiu și Iancu ». (212)

12. Frontul plugarilor transformă ideologia internațională în ideologie românească

În urmărirea ideii democratice, așa cum a tălmăcit-o aci P. Pandrea, Frontul plugarilor a făcut înțelegere cu diferite alte formațiuni politice democratice românești ca : Partidul social-democrat, Blocul democratic al prof. P. Constantinescu-Iași (care era o formațiune comunistă, pe care tu ți-ai apropiat-o tocmai cu gîndul de a-i toci ascuțișul comunist) și Partidul național-țărănesc de sub prezidenția lui Iuliu Maniu.

În această ordine de idei, este nespus de interesant de văzut cum ideea democratică românească puternică, ce era la baza Frontului plugarilor, a influențat, a transformat și a canalizat ideologia extremistă a lui P. Constantinescu-Iași. În adevăr, sub înfrurirea năvalnică a suflului poporului hunedorean, acesta s-a văzut îndemnat să facă mărturisiri ca cele următoare: « A trebuit să căutăm tovarăși de luptă, cari primesc să meargă alături de noi, pentru democrație și contra dictaturii. În această căutare, ne-am întovărășit cu Partidul național-țărănesc, care cuprinde în cadrele sale o mulțime de frați de-ai noștri de suferință și de gândire ». (233) Și, amintind de propunerea pe care a făcut-o la Tebea țăranul R. Zăroni, de alcătuire a « Frontului popular », cu concursul Partidului național-țărănesc, al celui social-democrat și al celui socialist-unitar, P. Constantinescu-Iași exclamă: « Iată din ce aluat e plămădită țărănimea din cel mai larg județ al țării, unde curge încă pînă astăzi singele dac în vinele celor ce-au dat pe Horia, Iancu și legiuni întregi de luptători ai cauzei juste sociale, la vremea respectivă ». (213) Și, ca încheiere: « Țărani din Hunedoara ! Fiți la înălțimea strămoșilor noștri Horia și A. Iancu ! Luptați în contra trădătorilor de neam, luptați pentru adevărata democrație ». (235)

13. Colaborarea Frontului plugarilor, de sub prezidenția ta, cu Partidul național-țărănesc, de sub prezidenția lui I. Maniu

În vederea consolidării și biruinței democrației românești ai colaborat de la 1934 încoace și cu Partidul național-țărănesc. Și reprezentanții acestuia priveau prin aceeași prismă românească mișcarea de concentrare a întregii democrații românești. « Desigur, — spunea, la un moment dat, candidatul de deputat național-țărănist, pe care l-a îmbrățișat ca pe al său și Frontul plugarilor —, a înviat în țărani hunedoreni ceva din duhul lui Horia și Avram Iancu... Voi țărani din țara lui Horia și A. Iancu luptați pentru o cauză mare, pentru un ideal înalt. Libertatea socială, iată ținta pe care o urmăriți ». (242, 261) « Democrația voastră — spunea același reprezentant al P.N.Ț. — nu este adusă din străinătate, ci a răsărit din suferințele voastre, fiind legată strîns de viața colectivă a țăranilor din Hunedoara. Horia, Cloșca și Crișan au luptat pentru libertate, fără a fi citit pe Rousseau sau Montesquieu ». (223)

Nu poate fi de prisos să amintesc de atmosfera care a determinat înțelegerea ta cu Iuliu Maniu.

Cu prilejul unei întâlniri la Cluj, în anul 1934, acesta ți-a adresat următoarele cuvinte: « Domnule Groza, să nu ne mai batem pe teren politic, ci să ne înțelegem împreună pentru apărarea democrației românești, căci dacă noi ne răfuim, pierdem numai ».

Fiind de aceeași convingere, ai terminat prin a încheia cu P.N.Ț., mai întâi, un acord electoral, dîndu-ți concursul la alegerea, în opoziție, a unui deputat național-țărănist, în persoana lui Ghiță Popp,³ care, mai tîrziu, la 12 septembrie 1944, a fost unul din cei patru semnatari ai Armistițiului de la Moscova, pentru ca astăzi să-și chinuiască viața în temnița de la Aiud, fiind condamnat la muncă silnică pe 20 de ani. Încheind acordul cu P.N.Ț., ai declarat că ai făcut aceasta « pentru o idee mare a democrației românești » (220), fiind nevoie de « o comunitate de idei asupra problemelor mari românești » (221) și a « apărării și susținerii libertăților naționale ale poporului român ». (221)

14. O mare naivitate și o mare păcăleală: Pactul cu Uniunea maghiară « MADOSZ »

Un interesant aspect al Frontului plugarilor îl constituie pactul încheiat de el cu UNIUNEA ȚĂRANILOR ȘI MUNCITORILOR MAGHIARI

din Transilvania, cunoscută sub numele de MADOSZ. Deși, după nume, această organizație părea pur democratică, în fond ea era o organizație națională maghiară. Întrebat de un ziarist român asupra scopurilor urmărite de această Uniune, secretarul ei general a lămurit, cum nu se putea mai clar, că: « Baza programului nostru este apărarea drepturilor și libertăților naționale ale poporului unguresc din România . . . Avem întreaga noastră tradiție națională, dacă e nefalsificată, în contra imperialismului pangerman, care ne reamintește oprirea austriacă atât de urită de poporul nostru ». (202) Ce e drept, din aceleași considerații de ordin național, « noi considerăm soarta noastră strâns legată de soarta democrației țării (!) și poporul nostru strâns legat de poporul român ».

În ce privește revizuirea tratatelor de pace, reprezentanții Madoszului au ținut să declare: « Să se știe: noi nu suntem revizionști, ba chiar suntem contra oricărui șovinism. Să avem libertatea și vom apăra Ardealul, împreună cu voi, contra imperialismului german și chiar contra ungușilor fasciști ». (188) Și: « Toți țărani și muncitorii maghiari conștienți, cari sunt organizați în Madosz, sunt împotriva revizionismului și fascismului, ele fiind instrumentul imperialismului ». (258)

Fără îndoială că pactul cu Madosz a fost un act de mare naivitate și miopie politică. Căci în ceasul greu de la 30 august 1940, când prin Dictatul de la Viena li s-a atribuit ungușilor Ardealul de Nord, nici un madoszist n-a mișcat un deget împotriva acelei nelegiui. Madoszistii tăi s-au manifestat, cum era și de prevăzut, ca naționaliști unguși, alături de revizionști, de fasciști și de imperialști.

Multă lume prevăzuse, de altfel, din capul locului, că pactul cu Madoszul unguresc constituie o mare greșală, atrăgându-ți atenția, după cum tu însuși recunoști, că, prin aceasta, Frontul plugarilor este revizionist și că a făcut o incalificabilă trădare de neam. (227) ⁴

15. Caracteristicile principale ale ideologiei tale de conducător al Frontului plugarilor

Din studierea atentă a volumului *Răscoala pământului*, se desprind, cu deplină certitudine, următoarele constatări:

1) Mișcarea Frontului plugarilor n-a fost o mișcare pur plugărească sau țărănească, profesională și exclusivistă, ci o mișcare general românească, în scopul democratizării vieții neamului și a țării.

2) Democrația Frontului plugarilor și a ta nu era determinată de teorii străine, venite fie de la răsărit, fie de la apus, ci de realitățile noastre naționale date, într-o conștientă continuitate cu a marilor luptători naționali din trecut.

3) Programul democrației românești a Frontului plugarilor nu se limita la reforme parțiale momentane, de suprastructură, ci viza reforme structurale adânci ale vieții românești.

4) În vederea unei asemenea reforme, Frontul plugarilor, în frunte cu tine, a urmărit crearea unui « Front unic al democrației românești », în care să se găsească alături țărâniea, muncitorimea și intelectualii.

5) În urmărirea realizării unui asemenea Front unic al întregii democrații românești, tu ai lucrat tot timpul de la 1935 încoace, mână în mână cu Partidul național-țărănesc și, în special, cu I. Maniu, președintele acestuia.

6) Nicăieri, în întreaga carte analizată, nu se face nici un fel de aluzie la stările sociale din U.R.S.S., după cari ar trebui să ne orientăm, eventual, în opera de democratizare a României. Nu se face nici o amintire de Lenin sau de Stalin, nici de Marx sau de Engels. Singurele nume programatice cari se întilnesc

în cuprinsul întregii expuneri sunt: Decebal, Horia, Cloșca, Crișan, Iancu și Bărnăuțiu.

7) Întreaga ta ideologie politică-socială este de factură națională românească și vest-europeană. Ea n-are absolut nimic a face nici cu concepția materialistă a istoriei, nici cu bolșevismul rusesc. Mai mult chiar, după cum mărturisesc unii prieteni ai tăi, tu prezentai mișcarea plugarilor hunedoreni tocmai ca o necesitate în lupta de apărare față de comunismul rusesc, care ne amenință.

8) Dar, nu numai că nu preconizați o orientare spre comunismul rusesc în anii 1933—1936, dar o asemenea orientare nu manifestezi nici tu, nici Gh. Micle, nici măcar în prefața de la 1945 a cărții. De altfel, Micle, care te cunoaște atât de bine, preciza într-un articol publicat la 8 martie 1945 în organul oficial « Frontul plugarilor », în mod categoric, că tu n-ai ajuns la democrație nici prin « conspirații ideologice, nici prin inspirații de peste granițele țării, nici prin avânt materialist romantic sau misticism ». Procesul formării tale îl caracterizează și mai precis un gazetar, căruia tu te-ai destăinuit pe de-a-ntregul. « P. Groza — zice acel gazetar, ale cărui cuvinte au fost reproduse în cartea de care mă ocup aci (307) — s-a întărit în credința că societatea românească parcurge o criză structurală, cu jalnice diversiuni și penibile poftă de aventură. Și, ajuns la această concluzie pe cale pur cerebrală, sesizând just fenomenele și interpretând real frământarea din adâncuri. De la devenirea istorică a lui Hegel la dialectica înglobării statului român în revărsarea dimineții cu mari prefaceri, iată esența liniei de evoluție . . . Descinde, apoi, din certitudinea bibliotecii și cu zestrea științifică a marilor universități din Berlin, Leipzig și Oxford . . . Un aristocrat cu gândire modernă și cu fapte într-adevăr democratice ».

16. Prezentări ulterioare ale faptelor de mai sus

Este nespuse de elocvent felul în care prezinți și interpretezi tu, cu un deceniu mai târziu, caracterul mișcării Frontului plugarilor.

În prefața cărții *Răscoala pământului* tu prezinți mișcarea ca o « răscoală », ceea ce nu se poate afirma că ar fi fost, în adevăr. Sub « răscoală » se înțelege o « insurecțiune » care, la rîndul ei, este considerată ca o « crimă de înaltă trădare, comisă în contra siguranței interioare și a liniștii statului ». (Cf. *Enciclopedia română* a lui C. Diaconovici) După *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, Cartea românească, « răscoala e sinonimul revoltei, rebeliunii » și însemnează « ridicarea, răscularea poporului împotriva stăpînirii ». Or, Frontul plugarilor n-a avut un asemenea caracter, el a fost o mișcare politică de opoziție, de agitație, de organizare a țărănimii, de democratizare a țării, în cadrul statului român și activînd în legalitate.

Această răscoală — zici tu, în continuare, — a avut loc « în contra partidelor istorice », pe ai căror conducători îi prezinți ca « dușmani ai poporului, ai libertății și ai viitorului lui, conduși numai de ură ». Or, cu acești conducători și cu unele din aceste partide tu ai lucrat mină-n mină. Adevărul este că Frontul plugarilor a luptat împotriva politicianismului exploator și a celor « 14 partide », iar nu împotriva « partidelor istorice », noțiune necunoscută în anii 1933—1940.

Nu pot trece peste alte cîteva afirmațiuni făcute de tine, în legătură cu Frontul plugarilor, în « primul congres liber » al acestuia, ținut la București în ziua de 24 iunie 1945: « În anul 1934, la mormîntul lui Iancu, în umbra gorunului lui Horia, la Țebea, acești plugari luptători — Frontul plugarilor — au dat mîna proletariatului — muncitorimii de la orașe și uzine, organizată în partidul comunist ». (Cf. *Reconstrucția României*, p. 84.) Or, la Țebea nici vorbă n-a fost de Partidul comunist, în care ar fi fost organizată muncitorimea. Se

știe doar, foarte bine, că aceasta nici nu era organizată pe atunci în P.C., ci în Partidul social-democrat. Comuniștii care au participat la actul de la Țebea nu s-au prezentat ca « comuniști », ci « Front democratic », respectiv ca « bloc democratic », punându-se sub protecția Frontului plugarilor.

Spuneai mai departe, în același congres: « Din lupta acestor prieteni ai noștri, ai Frontului plugarilor, ai Partidului comunist s-a înghebat Frontul popular, primul front popular pe aceste meleaguri, alături de Madosz-ul muncitorilor și plugarilor maghiari organizați, alături de Partidul social-democrat, alături de Partidul social independent ».

« Am fost tari atîția împreună. Am îngenuncheat și partidele istorice. Am silit, și nu ușor a cedat, ci după atîtea șovăieli, și Partidul național-țărănesc, în frunte cu Maniu, să intre și el în acest Front popular. Am dat bătălia și am înfrînt pe adversari; am ieșit biruitori în alegerile de atunci și am ales pe reprezentanții acestor partide istorice, pentru că lor le trebuiau mereu mandate »! (p. 85)

Or, întreagă această prezentare a faptelor e falsă. Repet, că la Țebea n-a fost vorba de Partidul comunist. « Comunistul » care a luat parte la actul de la Țebea, prof. P. Constantinescu-Iași, n-a reprezentat acest partid, ci Partidul socialist independent, care se mai ascundea și sub denumirea de Front democratic, respectiv Bloc democratic⁵. Tot astfel, este înfățișat în mod cu totul necorespunzător adevărului rolul Partidului național-țărănesc și al lui I. Maniu. Nu mai insist asupra faptului că, în cuprinsul cărții, la pag. 476, acest tovarăș de luptă al tău e prezentat, pur și simplu, ca « un porc, ca toți ceilalți ».

Dar, oare, mai este aceasta « istorie »? Pe astfel de istorie se clădește viața cea nouă și bună a viitorului, de dragul căruia este completamente sacrificată și martirizată generația de astăzi?

17. Unde-ai fost de la 1936—1940?

Cu privire la activitatea ta și a Frontului plugarilor între anii 1936—1940, cartea din chestiune nu dă nici un fel de informațiuni. Motivul acestei tăceri nu-l cunosc. Dar se pare că n-ai prea avut ce spune, deoarece în acest interval de timp Frontul plugarilor n-a avut o activitate de prea mare notorietate.

18. Atitudinea ta față de ocuparea de către URSS a Basarabiei, a Bucovinei și a Moldovei de Nord

Trebuie să ne oprim un moment la sesizarea primei lovituri de moarte îndreptate împotriva României Mari, înghebată cu imense jertfe de sînge prin războiul mondial din anii 1914—1919 și consfințită de Conferința de pace de la Paris, din anul 1919. Este vorba de « ultimatul » adresat României la 26 iunie 1940, de către URSS, în vederea cedării imediate a Basarabiei și a Bucovinei de Nord, fapt despre care nu se mai face, de la 23 august 1944 încoace, nici un fel de amintire, deși el își păstrează importanța sa, ca unul care lămurește pe deplin sensul intrării României, la 1941, în al doilea război mondial.

Nu știu: care a fost atitudinea ta, a Frontului plugarilor și a Madoszului față de lovitura pe care URSS o dădea prin acel ultimul, nu numai României, ci întregii Europe. Ba, am putea spune chiar: păcii mondiale.

Orice om cu simțul realității, trebuia să vadă în gestul acesta al URSS nu numai începutul procesului de totală dezagregare a României Mari, ci și declanșarea apropiată a unui nou măcel mondial.

Atitudinea URSS în chestia Basarabiei se prezenta în culori cu atît mai surprinzătoare și mai grave, cu cît unirea acesteia cu România fusese precognizată și justificată, pe bază de înalte considerațiuni de etică politică și umani-